

VINCAS MYKOLAITIS - PUTINAS

ALTORIŲ ŠEŠĖLY

VINCAS MYKOLAITIS PUTINAS

ALTORIŲ ŠEŠĖLY

OBUOLYS

AUTORIAUS ŽODIS

Po ilgų svyravimų šių knygų autorius pagaliau ryžosi parašyti tai, kas jam rūpėjo jau nuo daugel metų. Jisai žinojo, kad leisdamas šias knygas, susilauks daug priekaištų iš to luomo, kurio gyvenimo kampelį čia pabandė praskleisti. Šitas luomas, dėl visai suprantamų priežasčių, bodamas labiau negu kiti savo prestižo ir autoriteto, ypačiai jautriai reaguoja į kiekvieną pasikėsinimą parodyti intymaus kasdienio, pasakyčiau, grynai žmogiško jo gyvenimo vaizdą. Jis dar sutiktų būti piešiamas, o gal apsiimtų ir papozuoti kilnioj, šventadieniškoj ir pareiginėj pozoj, bet kasdieniškai – niekados. Tačiau literatūra, siekdama pilno gyvenimo vaizdo ir norėdama atkurti žmogaus arba žmonių grupės ne tik išeiginį veidą, bet ir tamsiausias dvasios užkampes, nenori pripažinti jokių privilegijų nei atskiriem individam, nei grupėm, nei luomam. Nenorėtų tokių privilegijų pripažinti, tarnaudamas literatūrai, nė šių knygų autorius.

Šitas autoriaus nusistatymas dar labiau stiprėja, kai iš bendrųjų sumetimų jis eina į konkrečius lietuvių visuomenės ir literatūros klausimus. Lietuvos kunigija – nes apie ją čia kalbama – labiau negu kuri kita yra susipynusi su visuomenės gyvenimu ir jo įvairiais reikalais ir dėl to labiau negu kur kitur sukasdienėjusi. Lietuvos kunigas buvo ir ūkininkas, ir kooperatininkas, ir finansininkas, ir politikas, ir diplomatas, ir ministeris, ir gydytojas, ir dievai žino dar kas. Jis agitavo mitinguose – jis ir šiandien dar aktyviai dalyvauja politinių partijų rietenose. Lietuvos kunigas buvo taip pat ir literatas: kartais apysakininkas, bet dažniau poetas. Jo kūryba gana įvairi, ne visumet dvasiška, bet visumet su specifisku atspalviu, taip pat kaip ir visas jo veikimas visuomenėj. Lietuvos kunigas, labai dažnai varu atvartas į seminariją, o kartais įstojęs ten per nesusipratimą, viliojamas svetimų idealų, surinko savyje visokeriopų gabumų ir talentų. Ar jis juos auklėjo, ar žudė? Ar jie jame derinosi, ar pjovėsi? Ar kunigišką jo charakterį jie stiprina, ar skaldė? Kas maitino lig šiolei Lietuvos kunigo idealizmą ir koks tas idealizmas?

Kaip eina vyriausiojo tiesioginio kunigo idealo realizavimas Lietuvos bažnyčioje? Kas kartas nuo karto pastumi vienus kitą gabų Lietuvos kunigą mesti kunigavimą, kaip jis prie to prieina ir koks jo likimas? Štai visa eilė visuomeninių, religinių ir psichologinių problemų, kuriom pravartu pasirodyti ir dailiojoje literatūroje.

Šių knygų autoriui jau nuo daugelio metų ypatingai knietė du klausimai: 1) kunigavimo ir poezijos kūrybos santykis, 2) nukunigėjimas, arba ekskunigo problema. Autoriaus nuomone, šie du klausimai tėra du iš daugelio konkrečių priėjimų prie tos abstraktiškos mįslės, kuri paprastai vadinama pašaukimu. Šitai ir sudaro jo knygų idėjinį pagrindą. Tačiau rašydamas jas, autorius nenorėjo nieko įrodinėti; jis norėjo tik ką parodyti, ką paaikškinti. Jisai žinojo taip pat, kad jo romano vyriausi personažai nėra tipiški, kad jie tėra iš atskirų grupių išsiskirę individai, o gal ir išimtys; autorius sutinka juos laikyti ir tūleriopo negalavimo simptomais. Bet ar ne išimtys gyvenime dažniausiai mus kliudo? Ar ne iš išimčių geriau suprantame dėsni, ar ne iš simptomų pažįstame ligų?

Be to, ir grynai meniški sumetimai palenkė autorių imti savo veikalui medžiagos iš dvasiškių luomo. Kaip tapytojas ieško savo paveikslam jo kūrybinį pajėgumą žadinančių modelių, įdomių veidų ir peizažų, taip lygiai ir apysakininkas renkasi atkurti tokį gyvenimą ir tokius žmones, kurie duotų jam įdomių situacijų, įspūdingų konfliktų ir drąsių galimybių. Tokis ir yra kunigo gyvenimas. Čia kiekvieną širdies pajudėjimą, kiekvieną sąžinės refleksą, kiekvieną pagaliau veiksmą vertina daug griežtesni dėsniai, Dievo vardu uždėti, o žmonių sankcionuoti.

Autorius būtų laimingas, jeigu šiuos sumetimus jo knygos bent iš dalies pateisintų.

Nica, 1931 m. Kalėdos

I
BANDYMŲ DIENOS

„Introibo ad altare Dei“

I

Devyni kieti, plieniniai skambalo smūgiai pažadino Liudą Vasarį iš miego. Krūptelėjęs jis atmerkė akis ir valandėlę negalėjo susivokti kame esąs. Buvo lygiai 5 valanda šalto rudeninio ryto. Pro langą sroveno šėma, ūkanota priešsaulėtekio šviesa. Siauras, bet nuostabiai ilgas kambarys skendėjo dar šešėliuose. Tačiau Liudo kaimynai, taip pat kaip ir jisai, pažadinti negailestingo skambalo, jau spurdėjo kiekvienas prie savo lovos, ir netrukus subarškėjo metaliniai didžiulės prausyklos kranai.

Ak, juk tai seminarija! Tai jų, naujokų pirmamečių, 17 kambarys, vadinamas „labirintu“, kuriame jų ir tilpo taip pat apie septyniolika. Liudas dar tebekovojo su paskutiniu nutraukto miego antplūdžiu, bet jo artimiausias kaimynas Jonas Variokas, kuris paprastai pamesdavo lovą vienas iš paskutiniųjų, jau buvo pakilęs ir praeidamas negailestingai nuplėšė nuo jo antklodę. Vasaris šoko iš lovos ir ėmė paskubomis rengtis. Staiga jis atsiminė, kad šiandien ir diena nepaprasta. Šiandien štai jie baigia ilgas, 5 dienų rekolekcijas ir pirmą kartą užsivilks sutanas. Šita mintis nuvėrė Liudą Vasarį nuo galvos iki kojų, ir jis pasijuto pagautas iškilmingos to ryto nuotaikos, taip pat kaip ir kiti jo draugai. Tuo tarpu visi jie rengėsi dar trumpais, gimnazistiškais savo drabužiais, nes sutanas apsivilks tiktai po meditacijos, eidami klausyti šventų mišių ir pirmą kartą po rekolekcijų priimti šventosios Komunijos.

Greit nusiprausęs ir apsitaęs, Liudas Vasaris, drauge su kitais skubesiaisiais, spruko į sodą per kelias likusias iki skambučio minutes atsigauti tyru oru ir galutinai nusiblaškyti miegą. Jis, dar tik porą savičių išbuvęs šituose mūruose, jau suspėjo prisitaikyti prie seminarijos gyvenimo tempo ir tapti vienu rateliu to didžiulio mechanizmo, kur visą gyvenimą skirsto laikrodžio rodyklė ir kietas negailestingas skambalo garsas.

Mokslo metu, paprastomis dienomis, penktą valandą devyni skambalo smūgiai keldavo juos iš miego. Po pusvalandžio 3 skambalo smūgiai šaukdavo juos į koplyčią rytmetinėm maldom ir meditacijai. Pusiau septintą valandą skambindavo mišiom. Iki

aštuntos jie turėdavo pavalgyti pusryčius ir dar kartą atlankyti *Sanctissimum**. Nuo 8 iki 12 kas valandą 3 skambalo smūgiai ap-
reikšdavo pamokos pradžią ir galą. 12 valandą jie eidavo į kop-
lyčią trumpai maldai ir sąžinės apyskaitai – *Examen conscientiae*.
Po 15 minučių skambindavo pietums. Po pietų jie vėl lankydavo
Sanctissimum. Iki 2 valandos būdavo laisvas laikas – rekreacija.
Antrą valandą vienas skambalo smūgis pranešdavo *silentium***,
kuris trukdavo iki 4 valandos ir būdavo skirtas darbui. 4 valandą
5 skambalo smūgiai vėl juos paleisdavo pertraukai, o po pusvalan-
džio tas pats skambalas sušaukdavo darbui. 6 valandą 3 skamba-
lo smūgiai varydavo juos į didžiąją auditoriją, kur rektorius jiems
duodavo gero kunigo elgesio pamokas, dažniausiai jas skaityda-
mas iš tam tikro vadovėlio, o kartais išbardamas už pastebėtus
kolektyvius nusikaltimus ir blogą elgesį. Šią pamoką dažnai pa-
keisdavo koplyčia ir ražančius. Pusiau septintą valandą 5 skam-
balo smūgiai šaukdavo juos vakarienės. Pavalgius lankymas
Švenčiausio ir rekreacija – pusę valandos žiemos metu bendrojoje
salėje, o pavasario metu, kol dar šviesu, sode. 7 valandą 3 skambalo
smūgiai šaukdavo juos į koplyčią vakarinėm maldom ir sąžinės
perkratymui. Čia pat dvasios tėvas paskaitydavo ryt ryto medita-
cijos punktus. Po vakarinių maldų ligi 9 valandos būdavo *sacro-
sanctum silentium****, didelis susikaupimo laikas, skirtas dvasios
skaitymui ir darbui. Devintą valandą 9 skambalo smūgiai pra-
nešdavo darbo dienos galą. Tada jie dar kartą trumpai lankydavo
Švenčiausią ir eidavo gulti. Prieš užmiegant seminarijos regulos ir
dvasinio gyvenimo vadovų jiems buvo patariama prisiminti ryt-
dieninės meditacijos turinį, kurį buvo girdėję koplyčioje.

Ta geležinė dienotvarkė turėjo šiokių tokių variantų. Ne
mokslo dienomis ir šventadieniais jie keldavosi 6 valandą,
11 val. skambalas šaukdavo juos į Katedrą sumai, o 4 val. mišpa-
rų. Advento metu jie eidavo į ankstyvasias raras, o gavėnijoje – į
be galo ilgus Graudžiuosius verksmus, kuriuos giedodavo kartu

* Švenčiausiąji.

** Tylėjimo laikas, skirtas darbui: negalima kalbėtis nei vaikščioti.

*** Švenčiausioji tyla.

su visa bažnyčia. Didžiosios šventės – Kalėdos, Velykos, Sekminės, Dievo Kūno oktava – atnešdavo dar naujų pareigų. Ketvirtadieniais, tuoj po pietų, iki 5 val. juos vedavo visus kartu pasivaikščioti už miesto plentais arba į miškelį. Pietum tą dieną duodavo kopūstų. Šeštadieniais jie eidavo išpažinties, o po vakarinių maldų būdavo dvasios tėvo konferencija. Kiekvieno mėnesio pradžioj jie laikydavo vienos dienos rekolekcijas, o pradžioj ir pabaigoj mokslo metų, gavėnioj ir prieš šventimus rekolekcijos trukdavo 3–5 dienas.

Liudas Vasaris, vos porą savaitių išbuvęs seminarijoje, viso to režimo dar nepatyrė, bet per tą laiką jau visai priprato prie skambalo balso ir, išgirdęs jį, kildavo ir plaukdavo su visa srove išsiliejusių į koridorių klierikų ten, kur tas balsas šaukdavo. Lig šiol jis negalėjo priprasti tik keliamas iš miego, ir tas ankstybais skambalo balsas jam vis dar būdavo kaip ir koks netikėtas nelauktas smūgis, nutraukias smagiausią jo miego dalį. Ypač pirmomis dienomis jis keldavosi nenoromis, iš lengvo svaigstančia galva ir per rytmetinę meditaciją neužmigdavo tik dėl to, kad jautėsi esąs naujokas.

Liudas jau antrą kartą buvo bežingsniuojąs aplink didoką seminarijos sodą, kai 3 skambalo smūgiai pasuko jį atgal, ir jis drauge su kitais tekinas leidosi į koplyčią, kad nepasivėlintų poteriam. Koplyčioj kiekvienas kursas turėjo savo vietą, ir kiekvienas klierikas žinojo, į kurį suolą jam reikia eiti. Vasario alfabetiška vieta buvo paskutiniame suole.

Koplyčia buvo menkai apšviesta ūkanoto, pro grotuotus langus besiskverbiančio rudens ryto ir dviejų žvakių: vienos prie dvasios tėvo ir vienos prie skaitančio maldas klieriko klaupkos. Prieš altorių raudonoj taurelėj silpnai mirgėjo aliejinė lempa.

Šita koplyčia iš pirmos dienos padarė Liudui Vasariui neišdildomo įspūdžio. Visados švariai laikoma, tyli ir paslaptina, ji su savo apvalai suskliaustomis lubomis, su mažučiu altorium, su suolų eilėmis, su klausykla ir vargonais buvo tikra viso seminarijos gyvenimo širdis. Į ją kone 10 kartų per dieną įplaukdavo ir išplaukdavo tų gyvenimo nepažinusių, bet gyvenimą gydyti besirengiančių jaunuolių banga. Ir tik joje buvo priežastis ir

pateisinimas to kieto gyvenimo, kurį jie tuose mūruose leido, išsižadėdami savo laisvės, jaunatvės ir visų pasaulio vilionių.

Liudui Vasariui iš pirmos dienos ypač į akį krito ant išgaubtų koplyčios sienų iš abiejų pusių nupiešti šv. Aloyzo Gonzagos ir šv. Stanislovo Kostkos didesni už natūralų dydį paveikslai. Tai buvo dvasiškos jaunuomenės, klierikų šventieji globėjai. Ir tyliomis dienos valandomis, kuomet koplyčia būdavo tuščia, ir svirduliuojančioj žvakių šviesoje, kada ji būdavo pilnutėlė dvasiškus pratimus atlikinėjančių sutonuotų jaunuolių, tie du keistai išlinkę šventieji su sutanomis ir kamžomis, nekaltais veidais ir aureolių apsuptomis galvomis, būdavo apgaubti kažko nesuprantamo, mistiško, paslaptingo. Liudas Vasaris, išsižiūrėjęs į tuos didžiulius paveikslus visados pajusdavo gilios pagarbos, bet taip pat ir prietaringos baimės jausmą. Jisai dažnai įsivaizduodavo, kaip tai būtų baisu, jeigu reiktų jam nakčia vienam pasilikti šitoj apytamsej koplyčioje, tų dviejų didelių, nebylių, šventų jaunuolių draugystėj. Mėgdamas save jaudinti tokiais vaizdais, jis tarsi jautė, kokių didelių dvasios sukrėtimų teks jam ilgai niui patirti šitoj pačioj koplyčioje, tų pačių šventųjų akivaizdoje. Ir jau daugeliui metų praslinkus, kada Liudo Vasario gyvenimas pakrypo visai kitomis vėžėmis, šita koplyčia ir šitie šventieji kartas nuo karto rodydavosi jam sapnuose, primindami naivų, tyrą jaunatvės pasišventimą ir idealizmą.

Visas maldas tada seminarijoje skaitydavo lotyniškai su lenkiškai įterpimais, o meditacijų punktus lenkiškai. Konferencijas taip pat sakydavo lenkiškai. Liudas nei tų maldų, nei tų konferencijų iš pradžios nesuprato. Dėl to šios pirmosios rekolekcijos jiems, aspirantams lietuviams, buvo daugiau laisvo mąstymo ir svarstymo laikas, negu tikrosios rekolekcijos. Tiktai vieną konferenciją dvasios tėvas jiems pasakė lietuviškai. Šitoj konferencijoje jis išdėstė kunigo pašaukimo kilnumą ir motyvus, kurie juos galėjo patraukti į seminarijos sienas.

Motyvai? Tada Liudas Vasaris jais galvos sau daug nekvaršino. Taip reikėjo, kitaip nebuvo galima – ir tiek. Tik po daugelio metų, kai jisai atsistojo savo gyvenimo pusiaukelėj ir kryžkelėj, kur pašaukimo klausimas buvo jau nebe teoretiško svarstymo

objektas, bet širdies krauju aplieta gyvenimo žaizda, tik tada jam galutinai paaiškėjo į seminariją stojimo motyvų vertė. Jie nebuvo žemi nei karjeristiški, bet jie taip pat nedaug ką bendra turėjo ir su tikraisiais tiesioginiais kunigavimo uždaviniais: pastoracija, apaštalavimu, Kristaus mokslo skleidimu, dvasiniu tobulėjimu... Tėvų noras, žinoma, nusvėrė daug. Liudas jau nuo pat mažens buvo skirtas leisti į kunigus. Pabaigęs 5 klases, jis, tylus ir klusnus 16 metų jaunuolis, nė mėginti nemėgino priešintis geležinei, visa nulemiančiai tėvo valiai ir tylios jautrios motinos norui. Bet tai jam nebuvo sunku, nes ir kiti, tik jam pačiam žinomi sumetimai lenkė jį į seminarijos pusę.

1905 metų revoliucija užklupo Liudą Vasarį vienoj iš pirmųjų gimnazijos klasių, bet jos pasėkos lydėjo jį visus gimnazijos mokslo metus. Mokinių tarpe, net ir žemesnėse klasėse, tuo metu buvo pasireiškęs didokas patvirkimas. Ypač du atsitikimai pasibaisėjimu sukrėtė Liudo sielą. Vienas jo draugas kartą iš bažnyčios parsinešė Komuniją reikalauti stebuklo ir įrodyti, kad joje nesą Dievo. Dėl to gimnazijoje ir visame mieste kilo negirdėtas skandalas, plačiai nuaidėjęs visoje apylinkėj. Kiekvienam gimnazistui ta proga iš savo tėvų ir giminių teko prisiklausyti aimanų, bauginimų ir grasinimų daugiau negu reikia. Bet štai netrukus po to antras Liudo draugas nusišovė, susirgęs veneros liga, netekęs, kaip jis sakėsi savo raštely, gyvenimo tikslo ir kad gyventi esą nusibodo. Šitie du įvykiai, kaip du likimo pirštai, Liudo sąžinėj kažkodėl atsikreipė į jį patį. Taip, jis buvo dar tikęs ir Komunijos už nieką pasauly nebūtų išdrįšęs išniekinti. Bet abejonių turėjo. Juk jis vis dėlto buvo laikomas patikimu ir pažangiu draugu. Jis priklausė vienai slapta lavinimosi kuopelei, kur buvo aiškinamas pasaulio atsiradimas, evoliucija, dar šis tas iš gamtamokslio visai kitaip, negu moko Bažnyčia. Taip bent jam atrodė. Jisaiėjo į religinį krizį ir tikėjimo netekimo kelią. O turimas dar tikėjimas ir tėvų auklėjimo įtaka šaukė jį gelbėtis. Kur? Į seminariją. Be to, tai buvo dar jo lytinio brendimo metai. Jis gaudavo iš vieno savo draugo pasiskaityti pseudomediciniškų brošiūrų, kuriose tie klausimai ir laukią jaunuolio pavojai buvo atvaizduoti perdėtai ir efektingai. Daugybė jam žinomų pavyzdžių iš

mokinių elgesio ir pagaliau draugo nusižudymas tarsi patvirtino tuos išvedžiojimus ir darė gyvenimą juodą, purviną, bjaurų. Jam kartais atrodydavo, kad jis pats jau stovi ant bedugnės krašto.

Iš kitos pusės – jaunuoliškas idealizmas, entuziazmas, didelių darbų noras. Ir Liudą Vasarį tada jau buvo pagavusi pirmoji patriotizmo banga. Dirbti Lietuvai! Ką dirbti? Rašyti! Rašto darbais jis jau buvo pasižymėjęs klasėje. Jis šį tą jau buvo bandęs ir taip sau. Artimesnieji draugai apie jį šį tą jau žinojo ir tikėjosi. Neseniai jis buvo skaitęs Maironio „Jaunąją Lietuvą“. Šitos poemos išpūdis jį pavergė ir užbūrė, Maironis jam tapo milžinu, dievaičiu, idealu. O Maironis – kunigas!

Paskutiniųjų atostogų metu Liudui teko būti vieno savo gimnazičio, ką tik išvesto kunigu, primicijose. Kiek čia buvo džiaugsmo, kiek lietuviškų dainų, kiek kalbų! Paėmė jį jaunas kunigas už rankos, ir jiedu valandėlę vaikščiojo sodo takeliais.

– Tai ką? Girdėjau, kad jau tėvas į seminariją rengiasi vežti? – paklausė jį kunigas.

– Gal ir teks važiuoti...

– Nebijai?

– Bijot nebijau, bet, sako, ten esą nelengva.

– Niekis! Daug ką perdeda. Nėr taip baisu, kaip sako tie, kurie ten niekados nebuvo. Važiuok, brolyti, neapsigausi. Lietuvai reikia darbininkų. Kovosime su rusais ir lenkais. Rašysime, leisime laikraščius, knygas, steigsime draugijas.

Ilgai dar taip kalbėjo primiciantas ir parodė Liudui kelis ten pat buvusius klierikus, jau šiuo tuo pasižymėjusius. Štai šis garbiniuotas, skardžiabalsis, sveikata ir gyvybe trykštąs raudonikis jau buvo išvertęs ir išleidęs vieną knygėlę. Anas tyrinėjęs Lietuvos istoriją, anas gi, aukštas liesas blondinas, gerai pažįstąs literatūrą ir rašąs kritikos straipsnius, o šitas ilgaplaukis gražuolis turįs nemažą beletristo talentą.

Liudas nudžiugo. Vadinasi, teisybė! Štai kur išganymas! Jis jau žinojo, kad beveik visi didžiausi lietuvių literatūros vardai priklauso kunigam. O štai dar kiek jų priaugančių! Ir jau po daugelio metų, kai Liudo Vasario gyvenimas pakrypo kita linkme, jis, prisimindamas šitą sceną sode ir tuos daug žadančius klierikus,

karčiai nusišypsodavo: garbiniuotas raudonikis paskendo alkoholy, istorikas žuvo užkampio parapijoj, kritiką po poros metų išvarė iš seminarijos, o gabusis beletristas, tapęs kunigu, visai metė rašęs. Ogi jis pats, Liudas Vasaris?..

Pasibaigus meditacijai ir maldom, Vasaris tekinas leidosi į viršų vilktis sutaną. Visi jie, pirmamečiai, dabar tuo buvo užsiėmę. Kelnes reikėjo paslėpti kojinese arba batų auluose, ant krūtinės užsidėti tam tikrą be susegimo liemenę su balta, ne po smakru, bet ant sprando užsegama apykakle, vadinama koloratka, pagaliau užsivilkti sutaną, kalbant tam tikrą maldele. Atlikęs tai, Liudas išsitraukė gražią tetos padovanotą kamžą ir nuėjo į koplyčią.

Degė visos žvakės. Mišias rengėsi laikyti pats rektorius, visi klierikai vilkosi kamžas ir stojo į eilę priimti Komunijos. Momentas buvo graudus ir iškilingas.

Liudas Vasaris pamažu artinosi prie Dievo stalo, o iš abiejų pusių nuo įgaubtų sienų lydėjo jį ramūs, dangiški šv. Aloyzo ir šv. Stanislovo veidai.

Paskui buvo mišios. Daug degė žvakių, daug klierikų jom tarnavo ir švaistėsi apie altorių, kvepėjo smilkalai, giedojo choras, ir visose klaupkose meldėsi jaunuoliai, apsirengę juodomis sutanomis ir baltomis kamžomis.

Liudas Vasaris, po daugelio metų kartais perkratinėdamas savo gyvenimą, kai kada norėdavo surasti jame stiprių religinio gyvenimo momentų. Šypsodamasis jis atsimindavo pirmąsias savo išpažintis, į kurias besiruošdamas ir jokių nuodėmių neatsimindamas, jas čia pat padarydavo: sukeikdavo vištą, mušdavo šunį, nesukalbėdavo poterių. Atsimindavo jis ir savo pirmąją Komuniją, kurią suaugusieji taip brangina ir jos paveikslėlius saugoja visą gyvenimą. Deja, nė pirmoji Komunija jam gilesnio įspūdžio nebuvo padariusi. Jam, berods, nuo pat kūdikystės giliau įsmigo į širdį mišparų vargonų gaudesys, negu tas pirmas Dievo į save priėmimas. Nagrinėdavo jis ir tolimesnes savo išpažintis ir komunijas, bet ir jose rasdavo tik pasitenkinimą dėl atliktos pareigos, o ne religinį džiaugsmą. Priėmus Komuniją, jam visuomet rūpėdavo kuo greičiausiai išeiti iš bažnyčios ir parbėgti namo. Atsimindavo jis štai ir šitą sutanos užsivilkimo dieną ir ta proga priimtą Komuniją,

atlikus viso gyvenimo išpažintį. Nieko. Jį jaudino tik naujumas, tik aplinkybės, tik nusimanymas, kad štai jis dabar tampa klieriku – „kunigėliu“. Religinio jausmo, gilesnio dvasios prasiskleidimo kontakte su Dievybe Vasaris ne įstengė konstatuoti. O jis buvo tikęs, praktikuojęs, giliai religingų tėvų sūnus. Ir jisai užsivilkio sutaną, kalbėdamas: „*Dominus pars haereditatis meae*“*.

Po pamaldų visi jie išėjo iš koplyčios linksmai nusiteikę. Pagaliau pasibaigė 5 dienų tylėjimas – ir visas rūmas suskambo linksmais jaunais balsais. Pirmamečiai buvo dienos didvyriai ir visų dėmesio centras. Vyresnieji juos sveikino ir bučiavo, linkėdami greitai tapti gerais kunigais. Kiti dalino jiems šventus paveikslėlius su užrašais sutanos užsivilkimo dienai atsiminti. Jie patys buvo patenkinti, kad dabar jau neišsiskirs iš bendro klierikų būrio savo gimnazistiška nunešiota uniforma. Jie vaikščiojo koridoriais patys iš savęs juokdamiesi, kad ilgoj sutanoj painiojasi jų kojos, kad jaučiasi esą kaip supančioti – ir vieni kitus iš visų šonų apžiūrinėjo. Iš tiesų jie ir buvo gan juokingi. Retai kuriam tiko prie stuomens ir prie veido tas rimtas kunigiškas rūbas. Juk jie visi buvo tokie jaunučiai.

– Liudai, tu pasitaisyk savo koloratką. Žiūrėk, jau vienas galas išlipo iš apykaklės, – įspėjo Vasarį jo draugas Petryla, kai jie sugrįžo į „labirintą“.

– O tavo, žiūrėk, nuo apačios jau dvi sagos atsisegė.

– Man kažkodėl čia vis už bato kliūva.

– Ar matei, kaip Balselio viena kelnė išlindo?

– Tai dar nieko, bet aš po Komunijos vos neparvirtau, kai reikėjo atsistoti. Kažkaip primyniau savo sutaną – ir nė iš vietos.

– Bet, žiūrėk, Variokas! O-o! Tikras vikaras.

Variokas iš tiesų atrodė geriau negu kiti. Stambesnis, labiau subrendęs, jis pasirūpino, kad ir jo sutana būtų pasiūta tinkamai. Ir jis, galbūt dėl to, kad turėjo dėdę kunigą, mokėjo geriau su ja apsieiti.

– Ech, judu mizerijos! – sušuko jis. – Na, kas judu per kunigai? Komedijos, daugiau nieko! Ot kur, tai bent kunigas! – jis

* „Viešpats mano paveldėjimo dalis“. Maldelė, kurią dvasiškai kalba vilkdamiesi sutaną.

sudavė sau į krūtinę ir išskėtęs rankas sugiedojo: – *Per omnia saecula saeculorum!..** O tas Vasariukas!.. Viešpatie!.. – Jis apsuko Vasarį dvi eiles, apžiūrėjo iš visų pusių ir nuėjo toliau kartodamas: – Komedijos, tikros komedijos...

Liudas Vasaris iš tiesų atrodė kaip vienas iš mizerniausių. Lie-sas, laibutis, visai dar vaikišku veidu, išaugimui pasiūta sutana, jisai buvo panašus į bernioką, apsilvilkusį tėvo drabužiais. Ir niekam tuomet nebūtų galėję ateiti į galvą, kad šitam juokingam klierikučiui yra lemta audringa ir garsi ateitis.

II

Seminarija, kaip kiekviena disciplinuota bendruomenė, o ypač bažnytinė, turi ir savo hierarchišką vyresnybę ir įvairiom viešom funkcijom bei pareigom atlikinėti tam tikrus organus ir nuolatinius arba iš eilės kas savaitę skiriamus asmenis.

Pačioj viršūnėj seminarijos vyresnybės, žinoma, stovi vyskupas. Tačiau toj seminarijoj, į kurią įstojo Liudas Vasaris,** tiesiogiai vyskupo valdžią klierikai mažai jautė. Jisai tik kada ne kada pasirodydavo seminarijoj, ar tai pasakydavo pamokslėlį, ar tai retkarčiais atsilankydavo į pamokas. Jis per didžiąsias šventes laikydavo Katedroj iškilmingas pamaldas, jis pagaliau duodavo įvairius šventimus. Tų pamaldų ir šventimų proga klierikai turėdavo darbo ir rūpesčio iki ausų. Vieniems reikėdavo išmokti labai komplikotos ceremonijos – asistuoti – tarnauti pamaldom, kitiems mokytis tinkamų giesmių, pagaliau visiems nuvargti Katedroj, šiokiu ar tokiu būdu tose iškilmėse dalyvaujant.

Svarbiausias tiesioginis seminarijos viršininkas – tai rektorius. Jo butas buvo pačioj seminarijoj, čia pat šalia klierikų kambarių. Jis stropiai sekdamas visą seminarijos gyvenimą, jam buvo duodamos

* Per amžių amžius.

** Autorius nenurodo konkrečios seminarijos vietos, tačiau pats V. Mykolaitis-Putinas 1909–1915 m. mokėsi Seinų kunigų seminarijoje, todėl daugelis tyrinėtojų yra įsitikinę, kad romane aprašoma būtent ši vieta.

reliacijos* iš klierikų elgesio, į jį reikėdavo kreiptis kiekvienu svarbesniu reikalu: išeiti į miestą, pasimatyti su atvažiaavusiais tėvais ir giminėmis ar šiaip gauti kokį nors leidimą. Vasario klierikavimo metais rektorium buvo tiesus, žilagalvis, auksuotais akiniais prelatas Valeškevičius, senos kartos ir senų pažiūrų žmogus. Jis, nors ir nebuvo lenkininkas tikra prasme, vis dėlto jaunosios lietuvių kultūros nepripažino, pašiepdavo naują „uodeguotą“ rašybą, kaulišką „Draugiją“** laikė *bezbožnym pismem**** ir su klierikais niekad neištarė nė vieno žodžio lietuviškai. Šiaip jau buvo geras, nors aštrus viršininkas. Klierikai jo bijojo kaip ugnies. Iš tolo išgirdę jo garsų kosėjimą ir krankštimą, sprukdavo kur įmanydami, kad tik nesusitiktų žilos galvos ir akiniuoto žvilgsnio. Jis kartais vakarais lankydavo kambarius pakontroliuoti, ką klierikai dirba. Bet eidamas taip kosėdavo ir trankydavo durimis, kad kiekvienas tuojau būdavo įspėtas ir tinkamai tam vizitui pasiruošdavo.

Visai kitoks buvo antrasis seminarijos viršininkas, inspektorius Mazurkovskis, storas, plikas, plačiaburnis, visados saldžia ir dievo-baiminga mina. Bet klierikai kažkodėl netikėdavo nei jo gerumu, nei jo pamaldumu. Kambarius jisai lankydavo iš netyčių ir tylo-mis, kaip lapė. Niekas nežinodavo ir negirdėdavo, kada jis ateina. Jo butas buvo tame pačiame koridoriuj, kur ir klierikų kambariai. Mazurkovskis buvo tikras lenkas mozūras ir uoliausias lenkiškų tradicijų seminarijoj gynėjas. Sėkmingiau vykdyti savo planam jis pats buvo pramokęs lietuvių kalbos ir lenkus klierikus skatindavo jos mokytis, kad paskum būtų galima juos skirti į lietuviškas parapijas, o lietuvius siųsti į lenkiškąsias. Visoj diecezijoj ir seminarijoj tuo metu virė atkakli kova dėl lietuvių kalbos teisių bažnyčiose.

* Pranešimai.

** „Draugija“ – literatūros, mokslo ir politikos žurnalas, ėjęs kas mėnesį 1907–1914 m., 1919–1933 m. ir kas 2 savaites 1937–1940 m. Kaune, leido Šv. Kazimiero draugija. Buvo aptariamai literatūros, mokslo, politikos reikalai, bažnyčios ir teologijos dalykai, nagrinėjami literatūros kritikos, kultūros ir visuomenės gyvenimo klausimai, spausdinamos recenzijos, poezijos ir prozos kūriniai.

Žurnale skirtingu laiku bendradarbiavo Antanas Alekna, Jonas Basanavičius, Kazimieras Būga, Liudas Gira, Motiejus Gustaitis, Lazdynų Pelėda, Maironis, Pranas Mašiotas, Vincas Mykolaitis-Putinas, Kazys Puida, Stasys Šalkauskis, Mykolas Vaitkus, Juozas Tumas-Vaižgantas, Augustinas Voldemaras, Vydūnas ir kt.

*** Bedievišku laikraščiu.

Šitos kovos įkarštis ir atbalsiai kaitino klierikų patriotinius jausmus, bet kartu juos ir demoralizavo, nes naikino pasitikėjimą vyresnybe ir vertė prieš ją konspiruoti. Patriotinis įkarštis būsimo darbo ir kunigo pašaukimo perspektyvose daugeliui seminarijos auklėtinių rodė ne religinius, bet daugiau visuomeninius politinius idealus. Seminarijos vyresnybė, nesugebėdama nuraminti patriotinių klierikų aistrų, nepajėgdama parodyti taip reikalingo čia neutralumo ir tolerancijos, tapo vienu iš demoralizacijos veiksnių.

Didelės įtakos klierikam darė dvasios tėvas, viso jų dvasinio gyvenimo vadovas. Jis kartu su jais kalbėdavo poteries, sakydavo jiems pamokslus, laikydavo rekolekcijas, klausydavo jų išpažinčių. Dvasios tėvas buvo vienintelis iš vyresniųjų žmogus, prieš kurį klierikai nesilankstydavo, pro kurį praeidavo be dirbtinės pozos ir minos ir kurį susitikdavo be sumišimo, nes dvasios tėvas neturėdavo jokių pamokų, nedalyvaudavo posėdžiuose ir nieko negalėjo pakenkti klieriko opinijai ir likimui. Jisai buvo suvaržytas išpažinties sakramento paslaptim. Liudui Vasariui esant seminarijoje, dvasios tėvai keitėsi gan dažnai, ir niekam nebuvo aiški to keitimosi priežastis. Klierikai ir čia įžiūrėdavo tautinės kovos pasėkas, nes dvasios tėvas turėdavo būti lietuvis, kad galėtų klausyti visų klierikų išpažinčių. Jau po daugelio metų Vasaris su tam tikru pietizmu minėdavo savo dvasios tėvus. Visi jie buvo toki geri, malonūs ir nuoširdūs, palyginti su kitais pasipūtusiais, išdidžiais ir šturkščiais savo tų metų viršininkais. Be to, visi tie dvasios tėvai buvo truputį naivūs, truputį ne šio pasaulio žmonės. Visi jie kalbėdavo monotoniškai – tas veikdavo migdančiai per meditacijas, ir nė vienas neturėjo geros klausos – tas sudarydavo keblumų vargonininkui ir chorui per giedotines pamaldas. Deja, dvasios tėvo įtaka nušviesdavo toli gražu ne visus seminarijos gyvenimo sluoksnius.

Patys kunigai profesoriai į klierikų gyvenimo tvarką nesikišdavo. Jie gyveno atskiruose namuose, apie jų elgesį klierikai maža ką žinodavo, o kai kurias žmogiškas silpnybes atleisdavo, per daug nesipiktindami.

Bet turėjo klierikai viršininkų ir iš savo pačių tarpo. Patikimiausias paskutinio kurso klierikas būdavo skiriamas seminarijos dekanu. Jis turėjo iš arti sekti ir tvarkyti įstaigos gyvenimą. Jis skirdavo,

kuriam klierikui kuriame kambary ir su kuo gyventi. Toki skyrimai – „transliokatos“ – būdavo du kartus per metus. Dėl jų nemaža būdavo keblumų. Jos klierikam turėdavo didžiulės reikšmės. Suprantama, kad dėl dekanos vietos varžydavosi lietuviai ir lenkai. Be to, dekanas kas vakarą turėdavo duoti rektoriui reliaciją apie dienos įvykius.

Nemaža reikšmės turėjo ir ceremonijų mistras. Jo pareiga būdavo rūpintis visomis išskilmėmis, ar tai Katedroje, ar tai seminarijos koplyčioje. Paprastų šventadienių sumom asista susidarydavo iš diakono, subdiakono, ceremonioriaus, turiferarijaus (kodyluotojo) ir dviejų akolitų, kurie eidavo visų priešaky, nešdami po žvakę didžiulėse žvakidėse. Šie du visuomet būdavo pirmo kurso klierikai. Daug jiems būdavo nepratusiems vargo išmokyti su tomis žvakėmis apsieiti, kada kuria ranka jas prilaikyti, kur priklaupiti, kur nusilenkti, į kurią pusę katram eiti. Vyskupui celebruojant, asista būdavo gausinga ir ceremonijos labai painios. Atsitikdavo, kad, kuriam suklydus, prelatas oficiolas čia pat iš kapitulos sėdynių išplūsdavo tą asilų arba arklių. Būdavo tokių nelaimingų, kurie niekaip negalėdavo tų ceremonijų išmokyti, ir dėl to nemaža turėdavo nukęsti ir nuo draugų, ir nuo viršininkų.

Vienas klierikas, turįs geresnį balsą ir mokąs kiek muzikos, būdavo skiriamas dirigentu. Jo pareiga buvo mokyti ir vesti, giesmių profesoriui padedant, seminarijos chorą, o per mišparus intonuoti antifonas ir psalmes. Iš viso, giedamoji ceremonijų ir iškilmių dalis būdavo jo žinioje. Taip pat ir seminarijoje rengiamųjų vakarėlių koncertinė dalis. Dirigento pareigos reikalaujavo daug darbo, bet užtat jis būdavo laisvas nuo dalyvavimo asistoj ir ceremonijose.

Turėjo seminarija ir savo vargonininką, nes iš daugelio vis atsisardavo mokančių kiek skambinti fortepijonu ir sugebančių vargonuoti. Turėjo taip pat ir aptiekininką, nes atsisardavo ir buvusių vaistinėj arba ragavusių kiek farmacijos mokslo. Iš šitų paprastai išeidavo „daktaraujantieji“ parapijų kunigai, taip plačiai žinomi Lietuvos kaime ir turį tokį nepaprastą kaimo moterėlių pasitikėjimą. Seminarijoje jų žinioje būdavo maža vaistinėlė, ir jie globojo susirgusius savo draugus.

Antrojo kurso klierikai kas savaitę paeiliui eidavo kampanarijaus – varpininko – pareigas. Jo žinioje būdavo laikrodis ir

skambalas. Kampanarijus keldavo anksčiau už kitus ir per visą dieną duodavo signalus, ką kada reikia daryti.

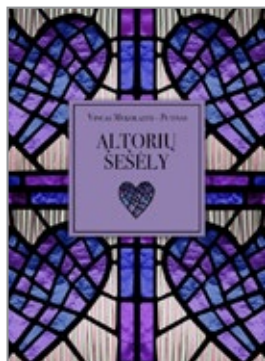
Bet pirmamečiam svarbiausias būdavo jų artimiausias globėjas ir viršininkas – formarijus. Juo būdavo skiriamas paskutinio kurso vienas pavyzdingiausių ir ištikimiausių klierikų, dažniausiai jau diakonas. Jojo pareiga būdavo artimai bendrauti su pirmamečiais, juos mokyti tinkamai elgtis, aiškinti regulą, išmokyti skaityti rubricėlę*, mišiom tarnauti, žodžiu, visa, kas jaunam seminaristui yra reikalinga. Bet jis turėdavo taip pat juos ir tirti, ar nėra tarp jų kokio išibrovėlio, visai netinkamo dvasiškam luomui, ar kas neturi kokių piktinančių įpročių, ar visi rodo reikalingo uolumo eiti savo pareigom. Tuo tikslu formarijus ir gyvendavo su pirmamečiais viename kambary, didžiuliame „labirinte“, nors tai ir buvo menkiausias ir nepatogiausias kambarys visoje seminarijoje. Formarijus turėdavo kas šeštadienį raportuoti rektoriui visa, ką jis per savaitę pastebėjo bendraudamas su pirmamečiais.

Patys pirmamečiai, žinoma, jokiais viršininkais niekam nebuvo, bet tam tikras pareigas paeiliui taip pat turėdavo eiti. Taip vienas anksti rytą turėdavo šluostyti auditorijose nuo suolų dulkes. Kitas turėdavo kasdien dvasios tėvui tarnauti prie mišių. Trečias – plauti savo kambarį prausyklą ir prižiūrėti švarą. Du, apsijuosę baltomis prijuostėmis, turėdavo nešioti į stalą valgius, kuriuos tam tikru liftu atkeldavo iš virtuvės, „peklos“, tiesiog į refektorių**. Jiedu turėdavo žiūrėti, kad vaikščiodami nebelstų kojomis ir nebarškintų indais, nes per pusryčius buvo skaitomas Šventasis Raštas, per pietus kokia nors dvasiško turinio knyga, o per vakarienę Petro Skargos „Šventųjų gyvenimai“***. Be to, vienas kuris ar tai auditorijoje, ar koplyčioje sėdėdavo iš krašto ir turėdavo atidarinėti išeinantiems profesoriam duris.

* Dvasininkų kalendorius, kuriame nurodyta pamaldų laikymo tvarka, duoti vyskupystė arba provincijos parapijų, bažnyčių, vienuolynų ir dvasininkų sąrašai.

** Taip buvo vadinami vienuolynų ir seminarijų valgomieji.

*** Petras Skarga (1536–1612) – LDK visuomenės veikėjas, jėzuitas, rašytojas, teologas, kontrreformacijos kovotojas. Jis garsėjo kaip nepralenkiamas žodžio meistras. Pirmojo Vilniaus akademijos rektoriaus Petro Skargos knyga „Šventųjų gyvenimai“, parašyta jėzuitų provincioalo paliepimu. Pirmą kartą ji išleista 1579 m. Vilniuje, Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitėlio spaustuveje. Šis veikalas plačiai išgarsino autorių ir sulaukė 25 leidimų.

**ĮSIGYKITE
KNYGĄ DABAR**

obuolys.lt